

О. О. ПОПКО

(Чернігів)

## ЗНАХІДКА ЛАТЕНСЬКОЇ ФІБУЛИ В ЧЕРНІГОВІ

При повторних відвідуваннях первісної дюнної стоянки біля південно-західної околиці Чернігова над річкою Білоусь (Білоус) в урочищі Груд у 50-х роках автором, поряд із різноманітним первісним матеріалом епохи неоліту й бронзи, були знайдені уламки кераміки зарубинецького часу і фібула латенського типу. За своєю конструкцією й зовнішньою обробкою фібула ця порівняно нескладна, що характерно для багатьох фібул пізньолатенських форм. Зроблена вона з суцільного круглого в перерізі товстого залізного дроту та слабо профільована. Дужка, або спинка, її трохи вигнута і невисока, від вигину поступово злегка звужується, на кінці дуже потоншується, загнута гачком вбік і утворює приймач, або замок, для голки, частина якого не збереглась, що не дає можливості дати точний його опис. Недалеко від пружини, біля вигину, вона прикрашена трьома рельєфними поясками, що близько лежать один до одного.

З одного боку дужка переходить у спіраль пружини, яка складається з чотирьох невеликого діаметра звитків, один з яких переходить у голку. Голка пряма, трохи тонша дужки, поступово стоншується до кінця в бік приймача, частина її не збереглась.

Довжина фібули 5,7 см, найбільша висота 2,1 см. За конструктивними особливостями фібула ця відноситься до дротяних, за формою зігнутості дужки — до типу лучкових, а за будовою приймача — до фібул з пластинчастим приймачем (рис. 1, 2).

Деякі аналогії цій фібулі мають фібули пізньолатенського типу, знайдені в таких місцях як с. Чаплино, Гомельської області<sup>1</sup>, с. Сахнівка, Черкаської області<sup>2</sup>, с. Зарубинці, Київської області<sup>3</sup>, с. Парутине (Ольвії) Миколаївської області<sup>4</sup>, с. Велемичі Брестської області<sup>5</sup> та ін.

Однак, будучи за зовнішнім видом або типом близькою до знайдених в цих пунктах пізньолатенських фібул, чернігівська фібула має деякі свої відмінні ознаки в будові приймача та орнаментативній дужки. З усіх цих фібул найбільшу подібність з нею має лише одна з ольвій-

<sup>1</sup> Ю. В. Кухаренко, Чаплинский могильник, МИА, № 70, М., 1959, табл. VIII, 4.

<sup>2</sup> В. И. Довженко и Н. В. Линка, Раскопки раннеславянских поселений в нижнем течении р. Рось, МИА, № 70, стор. 104, рис. 2, 4.

<sup>3</sup> В. П. Петров, Зарубинецкий могильник, МИА, № 70, М., 1959, рис. 3, 1.

<sup>4</sup> А. И. Фурманська, Фібула з розкопок Ольвії, Археологія, т. VIII, табл. II, 7, 8, 10, 11.

<sup>5</sup> Ю. В. Кухаренко, Распространение латенских вещей в Восточной Европе, СА, 1959, № 1, стор. 34, рис. 1, 14.

ських пізньолатенських фібул, вміщена в статті А. І. Фурманської в табл. II під № 11.

Точної аналогії чернігівській фібулі серед латенських фібул автор поки що не знає, і вона являє собою в деякій мірі оригінальний екземпляр.

Зазначені вище фібули, приналежність яких до пізньолатенських типів не викликає сумніву, датуються I—II ст. н. е. Матеріал чернігів-

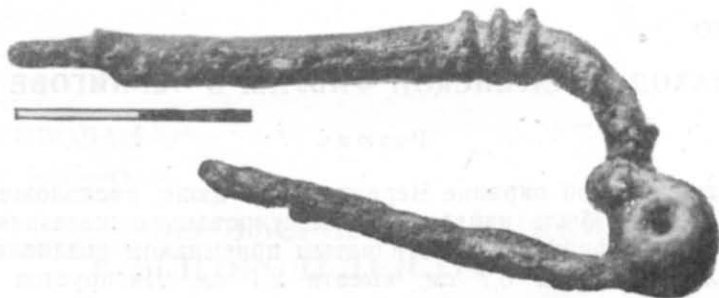


Рис. 1. Латенська фібула (вид збоку).

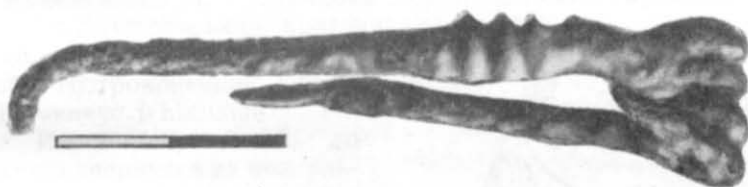


Рис. 2. Латенська фібула (вид зверху).

ської фібули, тип II, будова приймача та наведені аналогії дозволяють датувати її тим же часом.

До цього часу в Подесенні відомо знахідки трьох фібул. Дві з них знайдені в 1956 р. на зарубинецькому поселенні на р. Судость (притока р. Десни) в м. Почеп Брянської області. Одна з них залізна, друга — бронзова, обидві пізньолатенського типу<sup>6</sup>.

Третя фібула знайдена в с. Жукин, Вищедубечанського району, Київської області. Вона великих розмірів, виготовлена з бронзової пластинки трикутної форми і прикрашена рельєфним тисненим орнаментом із ліній та кружків<sup>7</sup>. А. К. Амброз відносить її до четвертої типологічної групи зарубинецьких фібул, які датуються I—II ст. н. е.<sup>8</sup>

Чернігівська фібула являє собою четвертий екземпляр таких знахідок в цьому районі. Щодо питання, чи є чернігівська фібула привізною, чи вона місцевого виробництва, слід зважити на такі обставини. Фібула відноситься до пізньолатенської схеми і датується I—II ст. н. е., коли приплив привізних кельтсько-латенських речей в Східну Європу припинився. Фібулу можна віднести до виробів місцевого виробництва, виготовлених за латенськими зразками, можливо, на місці її знахід-

<sup>6</sup> Ю. В. Кухаренко, вказ. праця, стор. 47, 76; М. Ф. Заверняев, Отчет об археологических исследованиях в бассейне р. Судость в 1956 г., Рукопись, Архив ИА АН СССР, ф. I, д. 1237, стор. 31—33, табл. XIV, 12—13.

<sup>7</sup> Б. Й. и В. Н. Ханенко, Древности Приднепровья, в. VI, К., 1907, табл. XXXI, 537.

<sup>8</sup> А. К. Амброз, Фибулы зарубинецкой культуры, МИА, № 70, М., 1959, стор. 188—189.

ки — в самому Чернігові, на території якого відомо кілька зарубинецьких поселень.

Знахідки фібул в Чернігові й Почепі говорять про глибоке проникнення цих латенських речей у Подесення та широкі культурні зв'язки місцевого слов'янського населення з областю поширення латенської культури в зарубинецькі часи.

А. А. ПОПКО

## НАХОДКА ЛАТЕНСКОЙ ФИБУЛЫ В ЧЕРНИГОВЕ

### Резюме

На юго-западной окраине Чернигова, на дюне, расположенной на берегу р. Белоус, была найдена фрагментированная железная проволочная лучковая фибула с пластинчатым приемником позднелатенской схемы. Длина фибулы 5,7 см, высота 2,1 см. Датируется фибула I—II в. н. э.

---